

Heleen Mees over de wedloop wie de meest verstrekkende claims over AI kan doen:

'AI welvaartsverhogend? Waarschijnlijk is dat een kleine groep superrijk wordt, terwijl anderen de prijs betalen'

PAGINA 29

Woensdag
21 juni 2023

de Volkskrant

Op de vip-lijst van het ministerie van VWS

Bij het toekennen van orders voor mondkapjes en ander coronamateriaal waren kwaliteit, prijs en leveringszekerheid de drie gouden criteria. Uit het maandag gepubliceerde Deloitte-rapport blijkt dat er nog een minstens zo krachtig criterium was: politieke en ambtelijke connecties. Zo kreeg de zoon van de partner van ex-PvdA-minister Guusje ter Horst miljoenenorders van VWS.

PAGINA 6-7

Bevallen

150

Zittend op mijn voordek zag ik hoe een enorme rat zich in een plantenbak nestelde, zich oprolde en in slaap viel. In mijn hoofd vormden zich woorden als 'ziekte', 'plaag' en 'ongedierte', maar het is verbazingwekkend hoe snel je van 'leeuw' naar 'aahw' schakelt als je een bruin vachtje op en neer ziet gaan op het ritme van een vredige ademhaling. 'Laat hem', zei ik tegen mijn poezen, die overduidelijk zindén op een aanval, 'het is nu ónze rat.'

Intussen las ik verder in een arti-

kel over Freek Vonk, die vertelde dat hij is 'bevallen' van een Costa Ricaanse larve die hij Kwak heeft genoemd. 'Als man zijnde' vond Freek dit erg bijzonder. Ook verzachtte het de pijn over het lot van Kwak en Kwek, twee andere larven die tot wasdom kwamen in zijn dijbeen, maar de geboorte helaas niet 'overleefden'.

Hierna leek het me beter om onze rat voorlopig nog geen naam te geven.

Sander Donkers

€ 3,80
België € 4,70

JAARGANG 102

48 pagina's NUMMER 30173

22523

8 710371 002009

Wie kan er nog schoenen repareren? 'Tekort aan vakmensen steeds nijpender'

PAGINA 13-15

Twee vermoedelijke Rembrandts na 200 jaar opnieuw te koop aangeboden bij Christie's

PAGINA V2

Het zomernummer van Sanne Wallis de Vries en kompanen belooft de hit van de Parade te worden

PAGINA V3

Advertentie

SAWADEE
vakanties voor reizigers

Met wie ga jij op reis?

GROEPS REIZEN | FAMILIE REIZEN | SINGLE REIZEN | 22-35ERS REIZEN

Bekijk ons reisaanbod op sawadee.nl/gr23

15

Max Pam keert terug naar Schiermonnikoog en herinnert zich zijn eerste bezoek

16

De Club van Jongens met Lang Haar kwam bijeen. Fotograaf Arie Kievit werd jaloers

18

De klokkenluider van de 'wokecultuur' aan de UvA: wat voorafging

Cees Quist repareert al meer dan een halve eeuw koffers en tassen. Elke kamer in zijn atelier in Capelle aan den IJssel staat er vol mee.

Ze vinden me nog eens dood tussen de tassen.' Tassenreparateur Cees Quist (68) grijnst van onder zijn witte haar. Hij zit aan de grote werktafel in zijn atelier in Capelle aan den IJssel, dat een verdieping van zijn rijtjeshuis beslaat. Elke kamer staat van onder tot boven vol met koffers en tassen, met kapotte hengsels, gescheurde naden of vastgelopen ritzen. Een smal paadje loopt van de werktafel naar de voordeur, waar een rij opgeknapt exemplaren op hun eigenaars staan te wachten. Quist wijst om zich heen. 'Ik breek mijn nek zowat over de klussen. Maar goed, mocht dat gebeuren, dan kan men in elk geval zeggen dat ik in het harnas gestorven ben.'

Quist zit al meer dan een halve eeuw in het vak, maar heeft het drukker dan ooit, vertelt hij. De dalende koopkracht heeft reparaties aantrekkelijker gemaakt in verhouding tot nieuwe aankopen en steeds meer klanten laten hun spullen uit duurzaamheidsoogpunt opknappen. Wat ook meespeelt: steeds minder mensen doen wat Quist doet. 'Hier in de buurt zaten vroeger nog elf andere lederwarenherstellers', zegt Quist. 'Nu ben ik de enige.' De afgelopen jaren zag hij alle reparateurs

Schoenmaker, blijf bij je leest (want er zijn er al te weinig)

Het aantal leerreparateurs krimpt. Aan de vraag ligt het niet: die neemt juist toe, door dalende koopkracht en het streven naar duurzaamheid. Dus waarom staat ook dit ambacht, als zo veel andere, onder druk? Langs bij de oude rot en de - beperkte - jonge aanwas.

Door **Nora Veerman** Foto's **Guus Dubbelman**

in zijn omgeving vertrekken. Er kwamen geen nieuwe zaken bij.

Dat is niet uniek voor Capelle aan den IJssel. In de afgelopen tien jaar daalde het aantal reparateurs van schoenen en tassen in Nederland met 12 procent, zo blijkt uit cijfers van de Kamer van Koophandel. Er staan nog ongeveer zeventienhonderd herstelbedrijven op de kaart. Volgens de Nederlandse Schoenmakers Vereniging (NSV) zelfs nog minder, eerder vijfhonderd. Tegelijkertijd lijkt de behoefte aan reparateurs juist te stijgen, zeker nu de Europese Commissie het recht op reparatie in de EU uitbreidt als onderdeel van het duurzaamheidsbeleid. Het ambacht zou van die ontwikkelingen kunnen profiteren. In plaats daarvan staat het onder druk.

Die impressie krijg je niet als je binnenstapt bij de Dutch Shoe Academy, de Nederlandse academie voor schoenontwikkeling en schoenherstel. Die valt onder de Dutch HealthTec Academy, een mbo-school voor gezondheidstechniek met een groot gebouw op een Utrechts bedrijventerrein.

➔ LEES VERDER OP
PAGINA 14

Tekort aan vakmensen

▶ VERVOLG VAN
PAGINA 14

Zo krap en vol als het atelier van Quist is, zo riant is dit complex. In de lokalen van de opleiding schoenherstel staan geen oude Singers, maar loodzware stik-, snij- en poetsmachines. In het midden staan een stuk of tien studenten aan hun werkbanken. Ze lijmen, hameren en polijsten. Vier dagen per week lopen ze stage bij een leerbedrijf om de dagelijkse praktijk onder de knie te krijgen, een dag per week zijn ze hier.

Student Louis ter Maaten (16) hangt zijn hamer in zijn zelfgemaakte leren schort. Hij kwam vorig jaar binnen bij de academie, vertelt hij. De middelbare school was niks voor hem – te veel met zijn neus in de boeken. Maar hij had wel plezier in zijn bijbaan bij een schoenmakerij, dus besloot hij naar de Dutch Shoe Academy te gaan. Hij houdt van het werken met zijn handen, zegt hij.

Dat geldt ook voor Britney Godeke (21), die eigenlijk verpleegkundige wilde worden, maar door haar vriend – ook schoenmaker – werd overgehaald om het ambacht eens te proberen. Godeke was na één dag al om. 'Ik dacht dat schoenmakers alleen maar achter de machines stonden, maar je doet veel meer', legt Godeke uit. 'Je verzorgt de afwerking, hebt contact met klanten. Ik vind het prachtig.'

De studenten zijn stuk voor stuk gemotiveerd en trots op hun vak. Het probleem: ze zijn met te weinig, ook al is de Dutch Shoe Academy de enige school voor schoenherstel in Nederland. 'Jaarlijks komen er ongeveer tien aanmeldingen binnen', zegt teamleider Gezina van der Kolk. Vorig jaar waren dat er zelfs minder dan tien, vertelt ze, waardoor er geen klas kon starten. Kortom, de aanwas is klein, te klein om de vraag naar nieuwe werknemers bij te benen.

Het tekort aan personeel is een van de belangrijkste oorzaken van het dalende aantal herstelbedrijven. Docent Eddie Welkamp, die een schoenmakerij heeft in Aalten, kan erover meepreten. Toen zijn vaste collega ziek werd, moest hij vier jaar zoeken naar een geschikte stagiair die het werk kon verlichten, vertelt hij. Ook bij andere bedrijven ziet hij problemen. Collega's die stoppen en hun zaak willen overdoen, vinden geen opvolgers en sluiten de tent.

Waarom stoppen lederwarenherstellers? Vergrijzing is een belangrijke oorzaak, zegt Margret Hoekengaldema, secretaris van de NSV. Maar het is zeker niet de enige. Veel herstellers hebben moeite om hun bedrijf gezond te houden. Zo ook Marleen Dijkhof, die in 2016 een schoenmakerij opende in Amsterdam-Noord met dezelfde instelling als de Europese Commissie: repareren is verduurzamen. Direct na de opening was er al veel aanloop.

Met de jaren stapelden de uitdagingen zich op. Om te beginnen stegen de kosten, voor materialen, winkel, energie en arbeid. Vooral de stijgende lonen vielen Dijkhof zwaar. Arbeid is waar herstelbedrijven hun geld mee verdienen, maar het is vaak ook de grootste kostenpost. Al snel moest Dijkhof afscheid nemen van haar enige collega. In haar eentje hield ze maar net het hoofd boven water.

'Mensen zeiden weleens: dan neem je toch een stagiair? Maar de tijd die het kost om iemand op te leiden, heb ik hard nodig om geld te verdienen', zegt Dijkhof. Bovendien moeten leerbedrijven stagiairs een volledig salaris betalen. Volgens Dijkhof gaat het om een investering van zo'n 25 duizend

Student Louis ter Maaten bekijkt zijn werk met docent Eddie Welkamp aan de Dutch Shoe Academy in Utrecht.

'REFURBISHED' STUWT VRAAG OOK OP

De interesse voor het opknappen van lederwaren komt intussen ook uit een andere hoek: die van de refurbishment, een hippe naam voor het herstellen van schoenen en tassen die door particulieren zijn afgedankt of geretourneerd aan de verkoper door een productiefout of beschadiging. Bedrijven als het Rotterdamse Wear en het Tilburgse Refurbkicks kopen die paren op, repareren ze, en verkopen ze vervolgens weer met een korting op de nieuwprijs.

Daarvoor worden ook schoenmakersbedrijven in de arm genomen. Daan Engelen, eigenaar van refurbishedschoenenmerk 95percent, nam in 2021 het familiebedrijf van schoenmaker Johan Leusinkin Enschede over. Het schoenmakersteam werkt nu deels voor 'gewone' klanten, en deels voor Engelen. Economisch werkt dat soepel, zegt Engelen: de schoenmakerij draait via de verkoop van refurbished schoenen meer omzet dan met alleen particuliere reparaties. Dat maakt het ook weer mogelijk om binnen het bedrijf jongere schoenmakers op te leiden.

euro per jaar. Daarvan wordt maximaal 2.700 euro gesubsidieerd door de overheid vanuit de Subsidieregeling Praktijkleren. Dat is volgens Dijkhof 'veel te weinig'.

De inkomsten groeiden bovendien niet mee. Dat had te maken met een andere ontwikkeling. 'Er zijn de afgelopen jaren steeds meer goedkope schoenen en tassen op de markt gekomen', legt Dijkhof uit. 'Die zijn van slechtere kwaliteit: ze vallen snel uit elkaar en zijn moeilijk te repareren. Dat is vooral bij sneakers het geval. Klanten verwachten dat ze die spullen dan ook goedkoop kunnen laten repareren, maar zo werkt het niet.' Dijkhof probeerde dat haar klanten uit te leggen, zegt ze, maar die reageerden snel geïrriteerd of zeiden hun schoenen liever weg te gooien. Dijkhof: 'Soms repareerde ik ze dan toch, voor een lage prijs. Het voelde als een gevecht tegen de prullenbak.'

Die frustratie leeft bij meer schoenmakers, vertelt Margret Hoekengaldema, secretaris bij de NSV. 'Het probleem is dat de waarde van hun werk door consumenten niet wordt afgelezen aan de hoeveelheid arbeid, maar aan de waarde van het ding dat ze repareren. Een stiknaadje van 4 euro vinden klanten snel duur voor een goedkope schoen.' Voor dat stiknaadje moet een schoenmaker garen uitzoeken, een machine afstellen, zorgvuldig stikken, afwerken... Dat kost tijd.

Ambachten worden in Nederland over het algemeen onvoldoende op waarde geschat, zegt hoogleraar culturele economie Arjo Klamer. Dat was niet altijd zo: tot twintig, dertig jaar geleden waren ambachten in Nederland beter beschermd en georganiseerd. 'Maar liberale overheidspartijen wilden af van beschermde beroepsgroepen en de markt zijn werk laten doen, waardoor er veel concurrentie is ingestroomd vanuit het buitenland', legt Klamer uit. Tegelijkertijd werd in Nederland ingezet op een kennismakenleving, zegt hij, met als gevolg dat

Een student van de Dutch Shoe Academy concentreert zich op zijn werkstuk.

jonge mensen steeds vaker werden aangezet om een theoretische opleiding te gaan doen in plaats van een praktische. Mede daarom stokten nu de aanmeldingen bij de Dutch Shoe Academy.

Het wordt duidelijk dat de balans is doorgeslagen, zegt Klamer. 'Er is een

tekort aan mensen die met hun handen kunnen werken en dat tekort wordt steeds nijpender.' Niet alleen particulieren die een schoen, fiets of afvoerpijp willen laten repareren hebben nood aan vakmanschap, de vraag bestaat ook bij bedrijven. Nu al worden schoenen- en tassenherstellers

Ik dacht dat schoenmakers alleen maar achter de machines stonden, maar je doet veel meer. Ik vind het prachtig

Britney Godeke
Student Dutch Shoe Academy

De Dutch Shoe Academy is de enige school voor schoenherstel in Nederland. De studenten zijn stuk voor stuk trots en gemotiveerd, maar ze zijn met te weinig.

Jaarlijks komen er ongeveer tien aanmeldingen binnen bij de opleiding. Dat is te weinig om de vraag naar nieuwe werknemers bij te benen.

Er is een tekort aan mensen die met hun handen kunnen werken en dat tekort wordt steeds nijpender

Arjo Klamer
Hoogleraar culturele economie

geregeld ingeschakeld om geretourneerde exemplaren of productiefoutjes te fiksen. Naarmate het recht op reparatie wordt uitgebreid, groeit die vraag naar verwachting alleen maar. Dat lijkt ook tot de overheid door te dringen: er komt geleidelijk meer aandacht voor vakmanschap. Zo werd in

oktober vorig jaar bekendgemaakt dat het kabinet tot en met 2027 jaarlijks 367 miljoen euro extra steekt in het verbeteren van de kwaliteit en de gelijkwaardigheid van het mbo.

De vraag blijft of dat genoeg is om de sector weer te laten floreren. Daarvoor zijn ook investeringen nodig in ondernemerschap, zegt NSV-secretaris Hoekenga-Idema. De schoenmakersvereniging ijvert voor het verhogen van de Subsidieregeling Praktijkleren: hoewel de lonen zijn gestegen, is het subsidiebedrag sinds de introductie van de regeling in 2013 niet omhooggegaan. Daarnaast probeert de NSV met campagnes het lederwarenmacht onder de aandacht te brengen, zeker nu het aantal bedrijven daalt.

Het team van de Dutch Shoe Academy doet ook zijn best om de academie in de spotlight te zetten. Geregeld zijn er open dagen en de academie heeft een Instagramaccount waar foto's en filmpjes worden geplaatst van studenten die technieken demonstreren, en dan niet alleen traditionele technie-

ken als stikken en polijsten. Op een van de filmpjes spuit een student een paar sneakers schoon, in een wolk van stoom en hiphopmuziek. Sneakers zijn een aandachtspunt van de academie geworden, vertelt Van der Kolk – ook al zijn de sportschoenen een doorn in het oog van sommige schoenmakers. 'Ze zijn in de mode, dus we kunnen maar beter zorgen dat we ze goed kunnen herstellen. Dan gaan ze langer mee, dat is duurzamer. En duurzaamheid, dat is waar voor ons echt toekomst in zit.'

De academie, kortom, gaat met zijn tijd mee. Zo ook Quist. Hij won de laatste maanden misschien nog wel de meeste klanten met zijn splinternieuwe website. Voorheen had hij alleen een infopagina, nu heeft de site ook een plek waar klanten beoordelingen kunnen achterlaten. In ronkende recensies roemen ze zijn werk. 'Wat is het toch fijn dat er nog vakmensen zijn', schrijft een van hen. En een ander: 'Als Cees het niet kan maken, kan niemand het. Ik hoop dat je het nog lang blijft doen.'

MAX PAM
BEWERINGEN & BEWIJZEN

Op Schiermonnikoog zou ik een paar harde levenslessen voor de kiezen krijgen

Als liefhebber van de Nederlandse Waddeneilanden ben ik de laatste tijd nogal ontrouw geweest. Vorig jaar ging ik zelfs naar Juist, een Duits Waddeneiland dat niet alleen per boot, maar ook per vliegtuig te bereiken is. Ik lag er heerlijk aan het strand tussen de Duitsers, die tot mijn verrassing geen kuilen groeven. Kennelijk doen ze dat alleen in Zandvoort.

Deze week keerde ik terug op mijn schreden en voer naar Schiermonnikoog. Lang was ik er niet meer geweest en ik moest denken aan mijn eerste eilandbezoek, 51 jaar geleden. In die dagen was de veerport vanuit Lauwersoog nog moeilijk bereikbaar, zeker in de winter. Op drie uur 's middags was het na Dokkum al pikkedonker en gierden sneeuwstormen over de smalle wegen. Over de angst de boot te missen heeft H.J.A. Hofland nog een horrorboekje geschreven. Ondanks alle gevaren lukte het ons 51 jaar geleden de boot te halen.

Rond Oud en Nieuw hadden we een huisje gehuurd. We, dat waren mijn eerste liefde en ik. We waren smoorverliefd op elkaar, dacht ik, maar ik zou op het eiland een paar harde levenslessen voor de kiezen krijgen. Het dorp was toen een bastion van de plaatselijke bevolking, die de Duitse bezetting nog vers in het geheugen had. Toeristen werden gedood in een enkel hotel of vakantiehuusje, ze mochten niet verder fietsen dan naar de Kobbeneduinen.

Toen we ons huisje hadden ingericht, kreeg ik plotseling een enorme kriebel in de schaaamstreek. Ik was nog zo groen als gras en het kwam gewoon niet bij mij op wat het zou kunnen zijn. De volgende dag werd het zo erg dat ik besloot de arts van het eiland te raadplegen. Hij woonde in een echt doktershuis en luisterde naar mijn klachten. Hij vroeg waar ik vandaan kwam.

Uit Amsterdam.
'Aha', zei de dokter. Getrouwd? Nee, dat niet, maar ik heb wel een vriendin van wie ik veel houd.
'Aha', zei de dokter, 'laat dan de broek maar eens zakken.'
Toen ik dat gedaan had en hij het euvel van dichtbij had beke-

ken, zei hij met een grijns die ik nooit ben vergeten: 'U heeft platjes.' Daar stond ik met afgezakte broek op een eiland waar de bewoners het mij nooit zouden vergeven dat ik een besmettelijke ziekte had gebracht, zoals de Spanjaarden dat hadden gedaan met syfilis bij de Azteken.

Platjes is een verschrikkelijk smerig woord. Ik dacht aan mijn geliefde die een paar huisjes verder op het eiland zat en in mijn benauwenis wist ik één ding heel zeker: ik kon niet degene zijn die was vreemdgegaan. Van de arts kreeg ik een fles geel spul mee, plus de mededeling dat ik dit met mijn vriendin moest bespreken. Mijn hoopvolle vraag of je het misschien ook van de wc kon ophopen, boorde hij de grond in door krachtig nee te schudden.

Bij deze misstap onzerzijds bleef het niet. In hotel Van der Werff, toen nog bestierd door juffrouw Dien en nog niet overstroomd door Amsterdammers, hoorden wij dat het weekend op het eiland gejaagd zou worden. Prins Bernhard kwam weleens langs met zijn geweer en het gerucht ging dat dit keer jonkheer Röell als tafelpreses van het gezelschap zou optreden.

Vanuit een telefoonsel hebben wij toen gebeld met Ben Haveman, destijds sterverslaggever van de Volkskrant. Hij arriveerde met de eerste boot en meldde zich aan als drijver. Zijn stuk zou de jacht op Schier voorgoed veranderen. Hij beschreef hoe jonkheer Schimpeninck en graaf Van Limburg Stirum, beiden uit Olst en de laatste getooid met een zuidwester, hun postuur met enige moeite in de jeep hesen om deel te kunnen nemen aan de jachtpartij.

Niet van de jachtpartij, maar van het Volkskrant-stuk is nog jarenlang schande gesproken. Sinds Ben over de jacht schreef, heeft het eiland zijn onschuld verloren. Toen is ook de intocht van Amsterdammers begonnen. Tegenwoordig wordt er niet meer gejaagd. De laatste jager die beweerde dat het 'neerklallen van een fazant voelt als een doelpunt van Johan Cruyff' is overleden.

Op Schiermonnikoog is de afgelopen vijftig jaar veel veranderd, maar veel is ook hetzelfde gebleven. Ben Haveman kon nog schrijven 'dat het dorp dommeld rond het standbeeld van de Schiere of Cisterciënzer monnik'. De monniken op het eiland waren decennialang even uitgestorven als de sneeuwuil, maar sinds een paar jaar zijn zij terug. Enige jaren geleden is weer een gemeenschap gesticht en ik zag met eigen ogen hoe een monnik in pijl, met een koord om zijn middel, over het schelpenpad liep.

Met mijn eerste geliefde is het overigens nooit meer goed gekomen. De sneeuwuil, die in 2014 werd gesontleerd, was vermoedelijk ontsnapt uit gevangenschap.